

FRANCISZEK MRÓZ
Instytut Geografii
Uniwersytet Pedagogiczny, Kraków
ŁUKASZ MRÓZ
Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej
Uniwersytet Jagielloński, Kraków

Geneza i rozwój polskich odcinków *Camino de Santiago* - najpiękniejszej drogi świata

1. Wprowadzenie

„(...) Polak z przyrodzenia,
Ma ustawiczną chciwość do pielgrzymowania
Kiedy już przewie pewny gościniec do Rzymu
Nie zatrzyma go doma ni lato ni zima
Zawsze mówi – wen dalej, mknie ku Kompostele
Widzieć miasta, szpitala, klasztory i cele”¹.

Przytoczone powyżej słowa Sebastiana Fabiana Klonowica – poety, kompozytora i wykładowcy Akademii Zamojskiej, zapisane w rymowanym traktacie prawniczym zatytułowanym *Worek Judaszów – to jest złe nabycie majątności*, świadczą o podejmowanych w ciągu stuleci pielgrzymkach Polaków do grobu św. Jakuba Starszego, Apostoła, w Santiago de Compostela. Jako pierwsi (po-

¹ S. KLONOWIC, *Worek Judaszów – to jest złe nabycie majątności*, Kraków 1600 (wyd. krytyczne: K. Budzyk, A. Obrębska-Jabłońska, Wrocław 1960).

twierdzeni w historycznych dokumentach) dotarli z Polski do Composteli w 1379 r.: rycerz z Małopolski Stanisław Wederkere, Świętosław Pałuka z Szubina w Wielkopolsce (w glejcie zapisany jako *Francisco* – Franciszek), Klemens z Mokrska i Jakuba Czatan z Kobyła w Małopolsce. W 1414 r. przy grobie pierwszego męczennika wśród apostołów modlił się rycerz Mszczuj ze Skrzynna, który według przekazów podczas bitwy pod Grunwaldem zadał śmiertelny cios wielkiemu mistrzowi krzyżackiemu Ulrykowi von Jungingen².

Dzisiaj, podobnie, jak przed wiekami, na szlaku pielgrzymkowym do Santiago de Compostela – szlaku pod każdym względem wyjątkowym, określanym mianem najpiękniejszej drogi świata, coraz częściej spotkać można polskich pątników. Z każdym rokiem rośnie też liczba pielgrzymów z Polski, którzy otrzymali tzw. „Compostelkę”, tj. dokument potwierdzający odbycie pielgrzymki do grobu św. Jakuba: przejścia pieszo ostatnich 100 km lub przejechania konno 100 km, bądź na rowerze 200 km *Camino de Santiago*. W 2010 r. – Świętym Roku Jakubowym, 2040 osób z Polski (0,75% ogółu) otrzymało „Compostelkę”³. W 2011 r. liczba polskich pielgrzymów w Santiago de Compostela była nieco mniejsza (w porównaniu do 2010 r.) – wyniosła bowiem 1820 osób, jednak udział Polaków w ogólnej liczbie pątników, którzy otrzymali „Compostelkę” wzrósł do niemal 1% ogółu (0,99%)⁴. Dane te potwierdzają, że Polska jest krajem, który odgrywa coraz większe znaczenie w międzynarodowych peregrinacjach do grobu św. Jakuba. Śmiało też można stwierdzić, że słowa metropolity Santiago de Compostela, Juliána Barrio Barrio, że „Polska będzie źródłem, skąd do grobu św. Jakuba będzie napływała nieustanna rzeka pielgrzymów” (Monte do Gozo, 2 lipca 2010 r.)⁵, realizują się na naszych oczach.

² Por. L. VÁZQUEZ DE PARGA, J. M.^A LACARRA, J. URÍA RÍU, *Las peregrinaciones a Santiago de Compostela*, t. III, Madrid 1949, s. 29–32; A. JACKOWSKI, I. SOŁJAN, *Pielgrzymki do Santiago de Compostela w czasie i przestrzeni*, w: A. JACKOWSKI, F. MRÓZ, I. HODOROWICZ (red.), *Drogi św. Jakuba w Polsce. Stan badań i organizacja*, Kraków 2008, s. 23–24; J. WIESIOŁOWSKI, *Podróż Polaków do Composteli w XIV i XV wieku – stosunki dyplomatyczne i szlachecki model wykształcenia*, w: R. KNAPIŃSKI (red.), *Kult św. Jakuba Większego, Apostoła w Europie Środkowo-Wschodniej*, Lublin 2002, s. 201–209; M. WILSKA, *Pielgrzymim szlakiem z Mazowsza do Composteli*, w: H. MANIKOWSKA, H. ZAREMSKA (red.), *Peregrinationes. Pielgrzymki w kulturze dawnej Europy*, Warszawa 1995, s. 165–169; C. TARACHA, *O polskich pielgrzymkach do św. Jakuba*, w: P. ROSZAK (red.), *Camino de Santiago – nie tylko droga. Historia i współczesność Szlaku św. Jakuba*, Toruń 2012, s. 23; A.M. WYRWA, *Święty Jakub Apostoł. Malakologiczne i historyczne ślady peregrinacji z ziem polskich do Santiago de Compostela*, Lednica – Poznań 2009, s. 36–55, 57–58.

³ www.peregrinossantiago.es/esp/wp-content/uploads/informes/peregrinaciones2010.pdf (27.10.2012 r.).

⁴ *Tamże*.

⁵ Dziękujemy Andrzejowi Razowskiemu za udostępnienie nagrania ze spotkania polskich pielgrzymów z metropolitą Santiago de Compostela, abp. Juliánem Barrio Barrio, w Europejskim

W prezentowanym opracowaniu przedstawiono i podsumowano prace związane z wytyczeniem i oznakowaniem w latach 2005–2012 ponad 3200 kilometrów odcinków *Camino de Santiago*.

2. Drogi św. Jakuba w Polsce

Projekt wytyczenia pierwszego odcinka *Camino de Santiago* w Polsce powstał w 2004 r. w grupie osób, które odbyły pielgrzymkę do grobu św. Jakuba Starszego, Apostoła, w Santiago de Compostela. Pierwszą osobą, która zaproponowała wytyczenie jakubowego szlaku o nazwie „Droga Polska” (*Camino Polacco*) był Włodzimierz Antkowiak – autor jednej z pierwszych współczesnych polskich relacji z pielgrzymki do Composteli. Koncepcja wytyczenia i oznakowania szlaku została zaprezentowana na forum internetowym portalu „Polskiego Klubu *Camino de Santiago*”. Projekt zakładał odtworzenie szlaku pątniczego, który prowadziłyby z Ogrodnik przez Olsztyn, Toruń, Gniezno, Poznań do Słubic na granicy polsko-niemieckiej⁶. Prace nad wytyczeniem i oznakowaniem pierwszego odcinka tego szlaku trwały jednak kolejne dwa lata.

Wpływ na powstanie pierwszych odcinków Drogi św. Jakuba w Polsce miały niewątpliwie pielgrzymki Polaków do grobu św. Jakuba, ponowny rozwój kultu Apostoła w wielu parafiach pod jego wezwaniem oraz proces odtwarzania szlaków jakubowych na terenie wschodnich Niemiec. Przykładem może być utworzony w 2003 r. Ekumeniczny Szlak Pątniczy *Via Regia* z Görlitz do Vacha, który stanowił impuls do wytyczenia Dolnośląskiej Drogi św. Jakuba (2005 r.) oraz Drogi św. Jakuba *Via Regia* (na odcinku Brzeg – Zgorzelec w 2006 r.). Podobnie Drogi św. Jakuba w Brandenburgii nawiązujące do dawnego traktu z Gniezna do Magdeburga, wpłynęły na oznakowanie Lubuskiej Drogi św. Jakuba w 2008 r.⁷

W 2004 r. członkowie Bractwa św. Jakuba Apostoła w Jakobowie i Fundacji Wioski Franciszkańskiej w Janicach rozpoczęły prace nad wytyczeniem **Dolnośląskiej Drogi św. Jakuba**. Do oznakowanie tego szlaku włączył się także głogowski Klub Inteligencji Katolickiej, Towarzystwo Ziemi Głogowskiej, Związek Gmin Zagłębia Miedziowego oraz lokalne samorządy i parafie⁸. Uwieńczeniem tych prac było uroczyste otwarcie pierwszego, polskiego odcinka *Camino de*

Centrum Pielgrzymkowym im. Jana Pawła II na Monte do Gozo, 2.07.2010 r.

⁶ W. ANTKOWIAK, *Szlak św. Jakuba. Polska Droga. Odcinek Olsztyn – Toruń. Przewodnik dla pielgrzymów i turystów*, Toruń 2007, s. 4.

⁷ Por. F. MRÓZ, Ł. MRÓZ, P. MRÓZ, *Renesans Drogi św. Jakuba w Europie na przykładzie wybranych państw: Czech, Niemiec, Polski i Włoch*, w: A. JACKOWSKI, F. MRÓZ (red.), „Akt Europejski” bł. Jana Pawła II a renesans Drogi św. Jakuba, Kraków 2012, s. 133.

Santiago, łączącego Jakubów ze Zgorzelcem. Uroczystości odbyły się 24 lipca 2005 r. w Jakubowie oraz w Zgorzelcu, gdzie na Moście Staromiejskim dokonano symbolicznego włączenia polskiego odcinka Drogi św. Jakuba do europejskiej sieci dróg jakubowych. **Dolnośląska Droga św. Jakuba** prowadzi z Głogowa, przez Jakubów, Grodowiec, Polkowice, Chocianów, Bolesławiec i Lubań do Zgorzelca, a jej długość wynosi 164 km⁹ (por. ryc. 1; tab. 1). W 2007 r. wzdłuż Drogi Dolnośląskiej, lecz w kierunku przeciwnym, ze Zgorzelca do Jakubowa, został wytyczony „Szlak pielgrzymkowy do Jakubowa”.

20 czerwca 2007 r. ówczesny ordynariusz diecezji zielonogórsko-gorzowskiej, bp Adam Dyczkowski, ustanowił zabytkowy kościół pw. św. Jakuba Starszego, Apostoła, w Jakubowie Diecezjalnym Sanktuarium Pielgrzymkowym św. Jakuba. Sanktuarium w Jakubowie szczyti się również posiadaniem relikwii św. Jakuba Starszego, Apostoła, które w czerwcu 2005 r. zostały przywiezione z Rzymu.

W dniu 25 lipca 2006 r. uroczystie otwarto pierwszy odcinek **Drogi Polskiej (Camino Polaco)** prowadzący z Olsztyna do sanktuarium maryjnego w Gietrzwałdzie (20 km). W kwietniu 2007 r. odcinek ten został przedłużony do kościoła św. Jakuba w Toruniu. Od tego momentu prace nad oznakowaniem szlaku przejęła Międzynarodowa Agencja Poszukiwawcza (MAP) z siedzibą w Toruniu. W 2009 r. szlak został dalej przedłużony do Trzemeszna¹⁰. Kolejne odcinki Drogi Polskiej: „Suwalszczyzna” oraz „Warmia i Mazury” zostały uroczystie otwarte w dniu 25 lipca 2011 r. w Kętrzynie. Odcinek o nazwie „Suwalszczyzna” rozpoczyna się przy granicy polsko-litewskiej w miejscowości Ogrodniki i biegnie przez Sejny, Krasnopol, Wigry, Suwałki do Bakalarzewa (ok. 120 km). Drugi odcinek, „Warmia i Mazury”, prowadzi z Bakalarzewa przez Olecko, Krukłanki, Giżycko, Gierłoż, Kętrzyn, Świętą Lipkę, Reszel, Lutry, Wipsowo, Barczewo do Olsztyna (193 km), gdzie łączy się ze wspomnianym już odcinkiem *Camino Polaco*: Olsztyn – Brodnica – Toruń – Trzemeszno. Łączna długość Drogi Polskiej z Ogrodnik do Trzemeszna wynosi ok. 530 km. Trasę niemal w całości poprowadzono w oparciu o istniejące szlaki turystyczne, zwłaszcza międzynarodowy szlak pieszy E-11 (Słubice – Ogrodniki)¹¹. Przedłużeniem Drogi Polskiej są ko-

⁸ W. HASS, *Z Jakubowa do Santiago de Compostela. Szlak, bractwo, sanktuarium*, w: A. JACKOWSKI, F. MRÓZ, I. HODOROWICZ (red.), *Drogi św. Jakuba w Polsce – stan badań i organizacja*, s. 100.

⁹ Por. A. CEGLIŃSKA, H. KARAŚ, E. MENDYK, J. SMYK, *Droga św. Jakuba Gniezno – Zgorzelec – Praga. Część polska: Droga Wielkopolska i Droga Dolnośląska. Przewodnik Pielgrzyma*, Janice 2006 (Fundacja Wioski Franciszkańskiej).

¹⁰ E. MENDYK, F. MRÓZ, *Droga św. Jakuba w Polsce. Kalendarium wydarzeń w latach 2004–2009*, w: I. HODOROWICZ, F. MRÓZ (red.), *Pielgrzymi na Drodze św. Jakuba. Przeszłość i teraźniejszość*, Kraków 2009, s. 79.

¹¹ W. ANTKOWIAK, *Szlak św. Jakuba*, s. 4.

lejne szlaki jakubowe: Droga św. Jakuba „Szlak Piastowski” (Mogilno – Trzemeszno – Niechanowo – Gniezno), Lubuska Droga św. Jakuba (Murowana Goślina – Słubice), Wielkopolska Droga św. Jakuba (Gniezno – Poznań – Lubiń – Głogów) i Dolnośląska Droga św. Jakuba (Głogów – Jakubów – Zgorzelec). Tym samym oznakowane polskie odcinki Drogi św. Jakuba łączą północno-wschodni kraniec Polski z granicą polsko-niemiecką w Zgorzelcu i Słubicach.

Najdłuższym odcinkiem *Camino de Santiago* w Polsce jest licząca 913 km **Droga św. Jakuba Via Regia** – prowadząca z Korczowej (przy granicy polsko-ukraińskiej) przez Przemyśl, Jarosław, Przeworsk, Rzeszów, Pilzno, Tuchów, Tarnów, Brzesko, Kraków, Olkusz, Będzin, Piekary Śląskie, Górę św. Anny, Opole, Skorogoszcz, Brzeg, Wrocław, Legnicę do Zgorzelca (por. ryc. 2). Szlak ten prowadzi wzdłuż dawnej *Via Regia* (Wysokiej Drogi), czyli traktu, który wiódł z Kijowa przez Lwów, Kraków, Wrocław, Lipsk, Kolonję i Akwizgran, do Paryża. *Via Regia* była ponadregionalną drogą, która sprzyjała rozwojowi handlu, wzajemnych stosunków między państwami europejskimi oraz powstawaniu nowych ośrodków miejskich¹². Poruszali się po niej w sposób bezpieczny nie tylko handlarze i wojska, ale i pielgrzymi udający się do grobu św. Jakuba Apostoła, w Santiago de Compostela. W dniu 6 października 2006 r. otwarto pierwszy odcinek tego szlaku na trasie: Brzeg – Wrocław – Legnica – Zgorzelec. Kolejne odcinki Drogi św. Jakuba *Via Regia* otwarto w następujących terminach: 15 września 2008 r. (odcinek: Góra Św. Anny – Opole – Skorogoszcz – Brzeg), 24 lipca 2010 r. (odcinek: Pilzno – Tuchów – Tarnów – Brzesko – Kraków¹³), 8 sierpnia 2010 r. (Droga św. Jakuba *Via Regia* w Zagłębiu Dąbrowskim; trasa Kraków – Olkusz – Sławków – Będzin – Sączów – Piekary Śląskie – Góra św. Anny) oraz 5 stycznia 2012 r. (odcinek na obszarze woj. podkarpackiego: Korczowa – Przemyśl – Jarosław – Przeworsk – Łańcut – Rzeszów – Pilzno; 219 km)¹⁴. Otwarcie ostatniego odcinka *Via Regia* na terenie woj. podkarpackiego jest niezwykle ważne w rozwoju sieci szlaków jakubowych na pograniczu polsko-ukraińskim. Obecnie trwają uzgodnienia, aby opiekę nad szlakiem w woj. podkarpackim przejęła Podkarpacka Chorągiew Harcerzy Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej, która w obecnym roku w ramach projektu „Działaj Lokalnie” rozpoczęła oznakowanie szlaku za pomocą słupów betonowych, zapoczątkowała cykl „niedzielnego pielgrzymowania”, stworzyła serwis internetowy poświęcony

¹² www.euroopera.org/via-regia (25.10.2012 r.).

¹³ Por. P. PLEZIA, *Droga św. Jakuba: Korczowa – Przemyśl – Rzeszów – Tarnów – Kraków*, w: I. HODOROWICZ, F. MRÓZ (red.), *Pielgrzymi na Drodze św. Jakuba. Przeszłość i teraźniejszość*, Kraków 2009, s. 105–118.

¹⁴ Por. Ł. MRÓZ, *Geneza i rozwój Dróg św. Jakuba w Polsce – na przykładzie Drogi św. Jakuba Via Regia, „Peregrinus Cracoviensis” 23 (2012) (w druku).*

Drodze oraz wydała materiały promocyjne (foldery i *credenciale*). Dalsze, planowane prace związane z rozwojem Drogi św. Jakuba na Podkarpaciu związane są z wytyczeniem i oznakowaniem alternatywnego odcinka szlaku *Via Regia* z Medyki (z pieszym przejściem granicznym z Ukrainą) do Przemyśla. Nawiązanie większej współpracy ze stroną ukraińską, pomoc w wytyczeniu Drogi św. Jakuba ze Lwowa i oznakowanie *Via Regia* od granicy polsko-ukraińskiej, sprawi, iż proces integracji europejskiej nabierze pełniejszego wymiaru.

Czwartym oznakowanym odcinkiem *Camino de Santiago* w Polsce była **Wielkopolska Droga św. Jakuba**, otwarta w dniu 6 listopada 2006 r. w Poznaniu. Szlak, o długości 234 km, prowadzi z Gniezna przez Lednicę, Poznań, Lubiń, Leszno do Głogowa¹⁵. Wielkopolska Droga św. Jakuba jest, jak już wspomniano, przedłużeniem Dolnośląskiej Drogi św. Jakuba i odnosi się do pierwszego projektu – planowanego przebiegu Drogi Polskiej – podobnie jak odcinek **Drogi św. Jakuba na „Szlaku Piastowskim”**, otwarty 20 kwietnia 2007 r. Szlak o długości 40 km prowadzi z Mogilna przez Trzemeszno, Niechanowo na Wzgórze Lecha w Gnieźnie¹⁶, łącząc tym samym Drogę Polską prowadzącą z Ogrodnik do Trzemeszna, z Drogą Wielkopolską biegnącą z Gniezna do Głogowa.

W dniu 1 lipca 2008 r. otwarto **Lubuską Drogę św. Jakuba**. Przebieg tego odcinka jakubowego szlaku wyznaczył w 2005 r. prof. Ulrich Kniefelkamp z Katedry Historii Średniowiecznej i Regionalnej Historii Kultury na Wydziale Kulturoznawstwa Uniwersytetu Europejskiego *Viadrina* we Frankfurcie nad Odrą. Droga prowadzi wzdłuż dawnego szlaku handlowego, nazywanego „drogą frankfurcką”, prowadzącego z Poznania do Frankfurtu i Lubusza¹⁷. Warto zaznaczyć, że tym szlakiem pielgrzymował w 1000 r. cesarz Otton III do grobu św. Wojciecha w Gnieźnie. Prace nad jej wyznakowaniem zostały zakończone w 2008 r. Lubuska Droga św. Jakuba rozpoczyna się w Murowanej Goślinie (tu łączy się z Wielkopolską Drogą św. Jakuba), a następnie prowadzi przez Oborniki Wielkopolskie, Sulęcín, Osno Lubuskie (kościół św. Jakuba) do Słubic. W Słubicach, na moście granicznym, łączy się z Brandenburską Drogą św. Jakuba, która z kolei składa się z następujących odcinków: Frankfurt nad Odrą – Berlin (75 km); Berlin – Lipsk (180 km); Frankfurt nad Odrą – Lipsk (220 km); Berlin – Tangermunde (140 km)¹⁸. Szlak ma możliwość wielu wariantów połączenia z innymi Drogami św. Jakuba w Niemczech. W Lipsku Droga łączy się z Ekume-

¹⁵ Por. A. CEGLIŃSKA, H. KARAŚ, E. MENDYK, J. SMYK, *Droga św. Jakuba „Via Regia”*. Dolny Śląsk. Przewodnik Pielgrzyma, Janice 2006, (Fundacja Wioski Franciszkańskiej).

¹⁶ Patrz: www.szlakpiastowski.com.pl/go.live.php/PL-H91/droga-sw-jakuba.html (1.5.2010 r.).

¹⁷ P. GRABOWSKI, *Lubuski szlak Drogi św. Jakuba*, w: A. JACKOWSKI, F. MRÓZ, I. HODOROWICZ (red.), *Drogi św. Jakuba w Polsce – stan badań i organizacja*, s. 117.

¹⁸ www.jakobswege-brandenburg.de oraz www.jakobswege-viadrina.de (14.10.2012 r.).

nicznym Szlakiem Pątniczym – *Via Regia* (*Der Ökumenische Pilgerweg* – *Via Regia*) i Saksońską Drogą św. Jakuba (*Der sächsische Jakobsweg*)¹⁹.

W dniu 8 września 2007 r. otwarta została **Lęborska Droga św. Jakuba**, której trasa prowadzi z Sianowa przez Lębork, Łebę do Smołdzina (90 km). Szlak ten jest fragmentem projektowanej **Pomorskiej Drogi św. Jakuba**, która ma prowadzić z Kretyni na Litwie przez Królewiec w Obwodzie Kaliningradzkim, a następnie wzdłuż polskiego wybrzeża Bałtyku: przez Frombork, Elbląg, Gdańsk, Kartuzy, Lębork, Łebę, Słupsk, Koszalin, Kołobrzeg do Świnoujścia, gdzie połączy się z już istniejącą niemiecką częścią *Via Baltica*. W dniu 29 września 2010 r. Komitet Sterujący Programu Współpracy Transgranicznej Południowy Bałtyk zatwierdził projekt „RECRreate – Rewitalizacja europejskiego szlaku kulturowego na obszarze Południowego Bałtyku – Pomorski Szlak św. Jakuba”. Celem projektu jest odtworzenie Pomorskiej Drogi św. Jakuba, noszącej też łacińską nazwę *Via Baltica* i włączenie jej w europejską sieć *Camino de Santiago*²⁰. Warto podkreślić, że w Lęborku znajduje się drugie sanktuarium św. Jakuba w Polsce, ustanowione podczas uroczystości odpustowych w dniu 25 lipca 2010 r. przez ówczesnego ordynariusza diecezji pelplińskiej, bpa Jana Szlagę. W tym uroczystym dniu do sanktuarium wprowadzono także otrzymane z Watykanu relikwie św. Jakuba Apostoła (relikwie z kości). Na podkreślenie zasługuje także organizowany od 2007 r. w Lęborku w ramach Jarmarku św. Jakuba „Międzynarodowy Zlot Jakubów”, na który przyjeżdżają chłopcy i mężczyźni noszący to imię z Polski i zagranicy.

W dniu 25 października 2008 r. w parafii pw. św. Jakuba w Więclawicach Starych otwarto pierwszy odcinek **Małopolskiej Drogi św. Jakuba** w województwie małopolskim, prowadzący z Pałecznicy przez Więclawice Stare do Krakowa²¹. Odcinek szlaku w województwie świętokrzyskim – z Sandomierza przez Kotuszów, Szczaworyż, Probołowice do Pałecznicy – otwarto 23–25 lipca 2009 r. w Sandomierzu i parafii św. Jakuba w Kotuszowie²². Długość Małopolskiej Drogi św. Jakuba od kościoła św. Jakuba w Sandomierzu do Rynku Starego Miasta w Krakowie wynosi 206 km. Trasa Małopolskiej Drogi św. Jakuba nawiązuje do średniowiecznego traktu handlowego prowadzącego skrajem doliny Wisły od Sandomierza do Krakowa. Trakt ten stanowił jedną z odnóg tzw. ruskiego, szlaku wiodącego z Polesia i Rusi do stolicy Korony oraz na Śląsk. W 2010 r. człon-

¹⁹ F. MRÓZ, Ł. MRÓZ, P. MRÓZ, *Renesans Drogi*, s. 138–139.

²⁰ Więcej na temat Pomorskiej Drogi św. Jakuba oraz projektu na: www.re-create.pl.

²¹ F. MRÓZ, *Otwarcie Małopolskiej Drogi św. Jakuba*, „Alma Mater. Miesięcznik Uniwersytetu Jagiellońskiego” (2009), nr 110–111, s. 60–61.

²² K. BEDNARZ, M. WOJNAROWSKA, *Na Jakubowym Szlaku*, „Gość Sandomierski” nr 31/171, (2 sierpnia 2009 r.), s. III.

kowe Bractwa św. Jakuba w Więclawicach Starych zakończyli oznakowanie muszlami św. Jakuba oraz żółtymi strzałkami kolejnego odcinka Małopolskiej Drogi św. Jakuba – ponad 50-kilometrowej trasy z Krakowa przez Tyniec, Liszki, Mników, Sankę do kościoła św. Jakuba w Palczowicach. W następnym roku oznakowano dalszy odcinek szlaku – z Palczowic, przez Zator i Osiek do sanktuarium Pana Jezusa Cierpiącego w Bielanych koło Kęt (24 km). Najważniejszym ośrodkiem kultu św. Jakuba Apostoła na trasie Małopolskiej Drogi św. Jakuba jest kościół pod jego wezwaniem w Więclawicach Starych. W dniu 10 września 2007 r. podczas głównych uroczystości związanych z jubileuszem 250-lecia konsekracji kościoła kard. Stanisław Dziwisz uroczyście wprowadził do świątyni relikwie św. Jakuba Starszego, Apostoła, i Bartłomieja. Natomiast 8 grudnia 2007 r., w uroczystość Niepokalanego Poczęcia NMP, przy parafii powstało Bractwo św. Jakuba Starszego, Apostoła, którego członkowie czuwają nad małopolskim szlakiem jakubowej muszli. W 2012 r. członkowie Bractwa św. Jakuba w Więclawicach Starych zorganizowali tzw. „Niedzielne Pielgrzymowanie Małopolską Drogą św. Jakuba”. Od kwietnia do października w siedmiu etapach pielgrzymowania jakubowym szlakiem na trasie Pałecznicza – Więclawice Stare – Kraków – Tyniec – Sanka – Palczowice – Bielany koło Kęt uczestniczyło ponad 250 pątników z Małopolski, Podkarpacia i Śląska. Każdy z etapów rozpoczął się od porannej Mszy św. w niedzielę. Po błogosławieństwie kapłana cała grupa wyruszyła na kolejny odcinek małopolskiej *Camino de Santiago*. Każdy etap kończył się również wspólną modlitwą w świątyni. Warto również podkreślić, że w maju 2012 r. szlakiem Małopolskiej Drogi św. Jakuba pielgrzymowała młodzież i studenci przygotowujący się do wyjazdu na XXVIII Światowe Dni Młodzieży, które odbędą się w 2013 r. w Rio de Janeiro.

We wrześniu 2008 r. otwarto Drogę św. Jakuba **Via Cervimontana (Drogę Jeleniogórską)**. Malownicza trasa tej drogi przebiega z Jeleniej Góry przez Siedlęciny, Radomice (kościół św. Jakuba), Lubomierz, Gryfów Śląski do Lubania (długość 55 km). W Lubaniu Droga Jeleniogórska łączy się Dolnośląską Drogą św. Jakuba oraz Drogą św. Jakuba *Via Regia*. W dniu 22 sierpnia 2010 r. otwarto 50-kilometrowy odcinek tej drogi z Krzeszowa k. Kamiennej Góry do Jeleniej Góry. Szlak ten zmienił też nazwę na **Sudecką Drogę św. Jakuba**.

W dniu 25 lipca 2009 r. otwarto **Ślęzańską Drogę św. Jakuba**, która rozpoczyna się na szczycie góry Ślęża (718 m n.p.m.) i prowadzi przez Sobótkę (kościół św. Jakuba), Buków, Ujów (kościół św. Jakuba) do Środy Śląskiej (55 km), gdzie łączy się z Drogą św. Jakuba *Via Regia*.

Z kolei 1 sierpnia 2009 r. otwarto Drogę św. Jakuba w powiecie lubińskim – tzw. „**Miedzianą**” **Drogę św. Jakuba**. Trasa drogi prowadzi ze Ścinawy przez Ręszów, Siedlce, Lubin, Brunów do Chocianowa, gdzie łączy się Dolnośląską Drogą św. Jakuba.

W liturgiczne wspomnienie św. Jakuba Apostoła, w 2010 r. podczas Jarmarku Jakubowego w Nysie otwarto **Nyską Drogę św. Jakuba**. Trasa tego szlaku jakubowego prowadzi z Głucholaż przez Nysę do Skorogoszczy, a jego długość wynosi 100,5 km. Droga, oznakowana symbolem muszli, odtwarza dawny trakt handlowy, który prowadził z południowej części Śląska do Wrocławia. W Skorogoszczy Nyska Droga św. Jakuba łączy się z Drogą św. Jakuba *Via Regia*²³. Planowane jest przedłużenie tego odcinka szlaku jakubowego do Republiki Czeskiej, do miejscowości Jeseník i Javorník, które należały przez blisko pięć wieków do Śląska i Księstwa Nyskiego. Warto podkreślić, że z okazji odpustu św. Jakuba w Nysie organizowany jest doroczny Jarmark Jakubowy. W 2011 r. w przededniu liturgicznego wspomnienia św. Jakuba władze miasta, duszpaste-rze i caminowicze zorganizowali I Pielgrzymkę Nyską Drogą św. Jakuba, w której wzięli udział piechurzy, kajakarze i pielgrzymi na koniach.

Kolejnym otwartym odcinkiem *Camino de Santiago* w Polsce jest **Beskidzka Droga św. Jakuba**. Uroczystości otwarcia pierwszego odcinka tego szlaku – z sanktuarium św. Jakuba w Szczyrku przez Skoczów do Simoradza (30 km) – odbyły się 7–8 października 2011 r. Uroczystości te zbiegły się z dziękczynieniem za ustanowienie przez bpa Tadeusza Rakoczego sanktuarium św. Jakuba w Szczyrku (dekret z 12 kwietnia 2011 r.). Podczas uroczystości na Przełęczy Karkoszczonka poświęcono monumentalną figurę św. Jakuba, wykonaną w drewnie. W ostatnim kwartale 2011 r. członkowie Bractwa św. Jakuba w Szczyrku oznakowali kolejny, ponad 80-kilometrowy odcinek Beskidzkiej Drogi św. Jakuba prowadzący z Wadowic przez Rzyki, Groń Jana Pawła II, Ślemień, Rychwałd, Żywiec do Szczyrku. W dniu 21 kwietnia 2012 r. otwarto kolejny odcinek, na trasie: Rychwałd (sanktuarium Matki Bożej Rychwałdzkiej) – Żywiec – Pietrzykowice – Szczyrk, zaś 20 lipca 2012 r. szlak prowadzący z Koconia przez Ślemień do Rychwałdu.

Do nowych, polskich odcinków *Camino de Santiago* zaliczyć należy także otwarte oficjalnie w lipcu 2012 r. odcinki Warszawskiej Drogi św. Jakuba (Warszawa – Ożarów Mazowiecki – Błonie – Niepokalanów; 53 km) i Nadwarciańskiej Drogi św. Jakuba, prowadzącej z Łądu nad Wartą przez Miłosław do klasztoru benedyktynów w Lubiniu (111 km). Większość szlaku odcinka nadwarciańskiego przebiega równoległe z innymi oznakowanymi turystycznymi szlakami pieszymi. Na Drodze na uwagę zasługuje klasztor pocysterski – obecnie salezjanów w Łądzie nad Wartą – gdzie znajduje się najstarszy w Polsce fresk przedstawiający św. Jakuba, pochodzący z XIV w.

²³ Por. J. BARSKA, *Trakt św. Jakuba w Nysie*, w: I. HODOROWICZ, F. MRÓZ (red.), *Pielgrzymi na Drodze św. Jakuba. Przeszłość i terażniejszość*, s. 165–170.

Głównym inicjatorem oznakowania Warszawskiej Drogi św. Jakuba jest dr Jerzy Kazimierczak z Warszawy. Dzięki jego staraniom, władze gminy Tere-sin oznakowali znakiem muszli szlak na terenie gminy. Jerzy Kazimierczak z kolei sam oznakował szlak na terenie Warszawy i dalszy odcinek do Puszczy Bolimowskiej. Na terenie Lasów Bolimowskich znakowania podjęła się dyrekcja tych lasów. Trasa Warszawskiej Drogi św. Jakuba w założeniu ma prowadzić z Warszawy na południe – trasami pielgrzymek maryjnych do Częstochowy – przez Rokitno, Błonie, Niepokalanów, Szymanów, Miedniewice, Skierniewice i Piotrków Trybunalski. Dalszy odcinek szlaku z Piotrkowa Trybunalskiego i z Zielonej Dąbrowy do Częstochowy jest w obecnie na etapie projektu. W Częstochowie szlaki te mają połączyć się z projektowaną Jurajską Droga św. Jakuba, która ma z kolei doprowadzać do Drogi św. Jakuba *Via Regia*. W Warszawie planowane jest postawienie pamiątkowego drogowskiego, w miejscu zbiegu trzech tras mazowieckich szlaków jakubowych:

- Warszawskiej Drogi św. Jakuba;
- Mazowieckiej Drogi św. Jakuba odcinka wschodniego (prowadzącego z Przesmyk przez Jarnice i Jadów; wyznakowaniem tego odcinka zajmuje się „Stowarzyszenie Kapitał – Praca – Rozwój”);
- Mazowieckiej Drogi św. Jakuba – szlaku biegnącego z Warszawy przez Zakroczym do Czerwińska n. Wisłą i dalej przez Płock, Włocławek, Sinia-rzewo do Mogilna, gdzie połączy się z Droga św. Jakuba „Szlak Piastowski”. Inicjatorem powstania tego odcinka są przedstawiciele „Warszawskiego Klubu Miłośników *Camino*”.

Najmłodszym wytyczonym odcinkiem *Camino de Santiago* w Polsce jest **Lubelska Droga św. Jakuba**. Prace nad jego znakowaniem zostały ukończone we wrześniu 2012 r., jednak jego uroczyste otwarcie wraz z wydaniem przewodnika planowane jest na 2013 r. Szlak prowadzi z Lublina przez Kraśnik, Annapol, Zawichost do Sandomierza, gdzie łączy się z Małopolską Droga św. Jakuba. Łączna długość Drogi lubelskiej wynosi 167 km.

Warto podkreślić, że w okresie siedmiu lat (2005–2012), dzięki zaangażowaniu władz kościelnych, władz samorządowych, caminowiczów, członków bractw św. Jakuba oraz wielu miłośników Drogi św. Jakuba, w Polsce wytyczono i oznakowano 16 odcinków drogi z motywem jakubowej muszli – o łącznej długości ponad 3200 km. Śmiało więc już można stwierdzić, że polskie odcinki Drogi św. Jakuba na trwałe wpisały się w europejską sieć *Camino de Santiago*.

Należy także zaznaczyć, że w wielu parafiach pw. św. Jakuba, bractwach i stowarzyszeniach jakubowych oraz wśród czcicieli św. Jakuba powstają nowe inicjatywy związane z ożywieniem kultu Apostoła, a także odtworzeniem nowych odcinków Jakubowego szlaku. Obecnie co najmniej 10 nowych tras jest już na

etapie realizacji, m.in. **Pomorska Droga św. Jakuba *Via Baltica*** (wraz z wariantami: **Zachodniopomorską Drogą św. Jakuba**, **Człuchowską Drogą św. Jakuba** i **Pelplińską Drogą św. Jakuba**), kolejne odcinki **Warszawskiej i Mazowieckiej Drogi św. Jakuba** oraz **Śląsko-Morawska, Sądecka i Jurajska Droga św. Jakuba**. Projektowana Śląsko-Morawska Droga św. Jakuba będzie trzecim odcinkiem *Camino de Santiago* na terenie woj. opolskiego, obok wspomnianej już Nyskiej Drogi św. Jakuba oraz Drogi św. Jakuba *Via Regia* (odcinek Ujazd – Opole – Skorogoszcz – Brzeg). Trasa tego jakubowego szlaku przebiegać będzie z Opola przez Racibórz do Opawy, a następnie do Ołomuńca (por. ryc. 3). W planie jest także oznakowanie **Podhalańsko-Orawskiej Drogi św. Jakuba**, która rozpoczynać się będzie w Nowym Targu, skąd szlak poprowadzony zostanie do kościoła św. Jakuba w Piekelniku, a następnie przez Lipnicę Wielką na Orawie do przejścia granicznego Winiarczykówka–Bobrów na granicy polsko-słowackiej.

3. *Camino de Santiago* w Polsce – początek drogi...

Drogi św. Jakuba w Polsce są obok Szlaków Papieskich najdłuższymi szlakami pielgrzymkowymi w Polsce. Z każdym rokiem wzrasta liczba osób, którzy decydują się indywidualnie bądź też w niewielkich grupach pielgrzymować polskim „muszelkowym szlakiem”. Szczególnie cieszą nowe inicjatywy wędrówek oraz przejazdów rowerami Drogą św. Jakuba, których inicjatorami jest młodzież szkolna, studenci i harcerze. Szansą rozwoju i możliwością wpisania *Camino de Santiago* w Polsce do europejskiej sieci szlaków jakubowych mogą stać się wizyty pielgrzymów zagranicznych. W 2010 r. na Drodze św. Jakuba w Polsce gościło kilkadziesiąt pielgrzymów z zagranicy, m.in. z Francji, Wielkiej Brytanii, Szwajcarii, Niemiec, Hiszpanii, Brazylii i Stanów Zjednoczonych. Wspólne kontakty rokują na kolejne wizyty w naszym kraju turystów zagranicznych.

Przed organizacjami, stowarzyszeniami i miłośnikami Drogi św. Jakuba, zaangażowanymi w oznakowanie i opiekę nad odcinkami Drogi św. Jakuba w różnych częściach Polski, stoją dalsze, bardzo istotne zadania związane m.in. z przygotowaniem bazy noclegowej i żywieniowej, wydaniem kieszonkowych przewodników pielgrzymich i map turystycznych, a także promocją i informacją o szlaku zwłaszcza w regionie przez który on przebiega.

Osoby pielgrzymujące polskimi szlakami jakubowymi zwracają uwagę na liczne problemy i utrudnienia związane z odbytą pielgrzymką. Do najczęściej wymienianych utrudnień na pątnicznym szlaku jest: brak lub niedostępność bazy noclegowej, brak oznakowania, oznakowanie niezgodne z opisem w przewodniku lub wytyczeniem na mapie, a także niezadowolająca w wielu miejscach opieka duszpasterska.

Zdaniem autorów niniejszego opracowania, jednym z najważniejszych problemów związanych z funkcjonowaniem Drogi św. Jakuba w Polsce jest obojętność i nikła wiedza (a właściwie jej brak) miejscowej ludności (w tym bardzo często duszpasterzy) na temat postaci św. Jakuba Starszego, Apostoła, tradycji pielgrzymowania do jego grobu w Santiago de Compostela i *Camino de Santiago*. To bardzo często przekłada się na bierne i nieprzychylnie traktowanie pielgrzymów. Bardzo ważną kwestią jest zatem przeprowadzenie „akcji” informacyjnej i promocyjnej *Camino de Santiago* w parafiach przez które przebiegają szlaki jakubowe. W wytyczeniu nowych odcinków Drogi św. Jakuba w Polsce należy przede wszystkim kierować się rozmieszczeniem parafii i kościołów św. Jakuba, a także przebiegiem średniowiecznych traktów handlowych. Wytyczając szlak, warto poprowadzić go wzdłuż dróg gruntowych lub utwardzonych, a więc tras nie obciążonych uciążliwym transportem samochodowym. Należy także zwrócić uwagę na istniejącą w danym regionie bazę noclegową – zwłaszcza gospodarstwa agroturystyczne, kwatery prywatne, pokoje gościnne, pensjonaty, schroniska młodzieżowe oraz funkcjonujące przy sanktuariach domy pielgrzyma. Konieczne jest także zapewnienie opieki nad poszczególnymi odcinkami Drogi. Opiekę taką w wielu przypadkach zadeklarowali członkowie bractw św. Jakuba, członkowie stowarzyszenia „Przyjaciele Dróg św. Jakuba w Polsce” oraz harcerze z Podkarpackiej Chorągwi Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej. Wydaje się jednak, że potrzebne są jeszcze dalsze rozmowy na ten temat z władzami samorządowymi, dyrektorami placówek szkolno-wychowawczych, organizacjami turystycznymi oraz harcerskimi. Brak próby angażowania i włączania w idee composteliańskie lokalnych społeczności, parafii i samorządów stanowi bardzo duże zagrożenie w dalszym funkcjonowaniu Drogi św. Jakuba w Polsce. Bardzo ważne jest zatem zapewnienie opieki nad Drogą i gromadzenie w tym celu jak najszerzej grupy „przyjaciół”. Koordynacja prac nie może zamykać się do grupki osób. Tylko bowiem lokalne jednostki i organizacje mogą sprawić, iż kult św. Jakuba na Drogach będzie naprawdę żywy. Istotną kwestią jest także promocja szlaku w środkach masowego przekazu. Należy zwrócić również uwagę na przygotowanie dla pielgrzymów „modlitewnika pielgrzyma”. W regionalnych czy też lokalnych punktach informacji o polskich Drogach św. Jakuba nie powinno również zabraknąć różnego rodzaju pamiątek, np. muszli, kapeluszy, peleryn, koszulek czy też kijów pielgrzymich.

W realizacji tych poważnych zadań ważną rolę pełnić będzie zapewne powołana 17 października 2012 r. w Częstochowie „Kongregacja *Camino Polonia*”. W statucie tego ogólnopolskiego stowarzyszenia zapisano bowiem, że do jej głównych celów należeć będzie: „działanie w celu oznakowania oraz późniejszego sprawowania opieki nad drogami pielgrzymkowymi do grobu św. Jakuba

Apostoła, w Santiago de Compostela na terenie kraju; wspieranie tradycji europejskich, związanych z szerzeniem idei ruchu pielgrzymkowego Drogami św. Jakuba Apostoła; wspomaganie i pobudzanie inicjatyw na rzecz ochrony zabytków, krajobrazu kulturowego i przyrodniczego na Drogach św. Jakuba w kraju; pomoc i współpraca w odtwarzaniu wspólnego dziedzictwa kulturowego chrześcijańskiej Europy; reprezentowanie bractw, stowarzyszeń i parafii św. Jakuba wobec władz kościelnych i państwowych²⁴.

Dla członków bractw św. Jakuba, „Kongregacji *Camino Polonia*”, duszpasterzy oraz szerokiej grupy polskich miłośników Drogi św. Jakuba, bardzo ważne jest, aby wędrowanie jakubowymi szlakami miało przede wszystkim wymiar religijny i stanowiło nową formę ewangelizacji na „pustyniach współczesnego świata”²⁵. Pielgrzymowanie Drogą św. Jakuba to bowiem wyjątkowe doświadczenie i niepowtarzalne rekolekcje w drodze. To piękny czas na modlitwę, refleksję i rozmowę z Bogiem. Kilkugodzinna wędrowka to także okazja na rozmowę z współmałżonkiem, dzieckiem, przyjacielem – rozmowę, na którą zwykle brakuje czasu przy codziennych obowiązkach. Osoby, którzy indywidualnie pielgrzymowały już szlakami hiszpańskimi do grobu św. Jakuba w Santiago de Compostela, doskonale znają atmosferę, jaka panuje na *Camino de Santiago* i podkreślają, że z *Camino* wraca się lepszym, że w Santiago „umiera stary człowiek i rodzi się nowy”. Wybierając się na jakubowy szlak w Polsce, przenoszą te pozytywne doświadczenia na krajowy grunt. Uśmiech, dobre słowo, życzliwość, wzajemna pomoc i wspólna modlitwa podczas pokonywania kolejnych etapów łączą w jedną wspólnotę pielgrzymkową. Z drugiej strony ogromnie ważne jest, aby Polska – włączona w międzynarodową sieć *Camino de Santiago* – wniosła w tę sieć swoje wielowiekowe doświadczenia pątnicze i przypomniwała pozostałym mieszkańcom Europy o duchowych korzeniach Starego Kontynentu i chrześcijańskich źródłach peregrynacji do grobu św. Jakuba w Santiago de Compostela²⁶.

Obserwowany ogromny rozwój szlaków jakubowych w Polsce, które w większości są „inicjatywami oddolnymi”, napawają optymizmem. Doprowadzenie szlaków jakubowych do terenów przygranicznych z sąsiadującymi państwami wschodnimi mogą stanowić bezpośredni impuls do renesansu *Camino de Santiago* na Litwie, Ukrainie i Słowacji. Nawiązanie szerszych kontaktów z stowa-

²⁴ Statut „Kongregacji *Camino Polonia*”. Tekst jednolity według stanu na dzień 17 października 2012 r. Archiwum „Kongregacji *Camino Polonia*” w Węclawicach Starych.

²⁵ Zob. homilię Benedykta XVI wygłoszoną podczas Mszy św. inauguracyjnej Rok Wiary; Rzym, 11 października 2012 r. www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/homilies/2012/documents/hf_ben-xvi_hom_20121011_anno-fede_pl.html (25.10.2012 r.).

²⁶ Por. Orędzie Ojca Świętego Benedykta XVI z okazji inauguracji Roku Świętego w Santiago de Compostela. Źródło: <http://centrodeperegrinacion.wordpress.com> (12.10.2012 r.).

rzyszeniami i bractwami jakubowymi rokuje na powstawanie nowych inicjatywy o charakterze europejskim. Niewątpliwie ważnym wydarzeniem z tym związanym będzie organizowana w Krakowie we wrześniu 2013 r. VI Międzynarodowa Konferencja Naukowa poświęcona problematyce renesansu Drogi św. Jakuba w Europie, połączona z międzynarodowym spotkaniem bractw św. Jakuba i stowarzyszeń jakubowych z całego świata.

4. Zakończenie

Droga św. Jakuba jest jednym z najważniejszych, chrześcijańskich szlaków pielgrzymkowych i pierwszym Europejskim Szlakiem Kulturowym. Istniejący nieprzerwanie od ponad 1000 lat szlak przeżywa w ostatnim dwudziestoleciu ogromny rozwój.

Każdego roku w Europie powstają nowe odcinki *Camino de Santiago*, kolejne inicjatywy, których celem jest rozwój kultu św. Jakuba. Również w Polsce w najbliższym roku zaplanowane są otwarcia kolejnych odcinków Drogi św. Jakuba, którymi – jak przed wiekami do grobu św. Jakuba Starszego, apostoła, w Santiago de Compostela – pielgrzymować będą osoby z różnych części kraju, aby odnowić i umocnić swą wiarę.

Gorąco zachęcamy do wybrania się na najpiękniejszą drogę świata – na *Camino de Santiago*. Niech słowa średniowiecznego błogosławieństwa przytoczone poniżej towarzyszą każdemu i wspierają w trudach pielgrzymki – *Buen Camino* – Dobrej Drogi!

„Niechaj Pan idzie przed Tobą, aby wskazywać Ci właściwą drogę.

Niechaj Pan będzie obok Ciebie, aby objąć Cię ochronnym ramieniem i Cię chronić.

Niechaj Pan będzie za Tobą, aby Cię ochronić przed fałszywością złych ludzi.

Niechaj Pan będzie pod Tobą, aby Cię podnieść, gdy upadasz, i wyciągnąć z upadku.

Niechaj Pan będzie w Tobie, aby Cię pocieszyć, gdy jest Ci smutno.

Niechaj Pan będzie wokół Ciebie, aby Cię strzec, gdy inni napadają na Ciebie,

Niechaj Pan będzie ponad Tobą, aby Cię błogosławić.

I tak niechaj Cię błogosławi dobry Bóg!”